

PAPER DETAILS

TITLE: Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışına Karşı Tutumları ve Kan Bağışında Alan Bilgilerinin Etkisinin İncelenmesi

AUTHORS: Ercan Kaya,Fatih Sezek,Salih DOĞAN,Ercan KAYA,Fatih SEZEK,Salih DOĞAN

PAGES: 97-114

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/45263>

Üniversite Öğrencilerinin Kan Bağışına Karşı Tutumları ve Kan Bağışında Alan Bilgilerinin Etkisinin İncelenmesi

Ercan KAYA¹, Fatih SEZEK¹, Salih DOĞAN^{1,2}

Özet

Araştırma, Atatürk Üniversitesi bünyesinde öğretim yapan, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi ve Hemşirelik Yüksek Okulu'nda yapılmıştır. Anket toplam 480 öğrenciye uygulanmıştır. Kan bağışısı konusundaki bilgileri, tutumları ve alan bilgilerinin bu bilgi ve tutumlara ne derece etki ettiğini anlamak için frekans ve X^2 testi yapılmış ve önemlilik dereceleri tespit edilmiştir ($p<0,05$). Öğrencilerin Türkiye ortalamasının (on binde 15) çok üzerinde (%7,5) düzenli kan verdiği anlaşılmaktadır. Tutum ifadelerinde “kan bağışısıyla ilgili medyadaki haberler, bu konudaki düşüncelerinizi olumlu yönde etkiler mi?” ve “kan bağışısını artırmak için devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafından ödeme yapılırsa kan bağışılar mısınız?” gibi ifadelerde istatistikî olarak önemlilikler tespit edilmiştir. Diğer birçok bilgi sorusunda ise hemşirelik ve biyoloji öğrencilerinin cevapları birbirine yakın olmasına rağmen, sınıf öğretmenliği öğrencilerinde oldukça düşük olduğu görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Kan, Kan bağışısı, Erzurum, Türkiye.

Abstract

The study has been done in Kazım Karabekir Education Faculty, Science and Art Faculty and Nurses High School in Atatürk University. Questionnaire was applied to total 480 pupils. The knowledge about blood transfusion, attitudes and field knowledge of students are examined and how much their attitudes were affected by about knowledge of blood transfusion and their studied field are defined. X^2 test was used and important and frequencies were determined ($p>0.05$). It is understood that the student average (%7.5) is higher than generals donors in Turkey (%0.15). The expressions about attitudes such as “News on blood donors in press is your ideas positively effected?” and “If a payment is give you by the state or the private health companies to increase blood transfusion, will you donate blood?” are statistically important. Although answers of biology students as well as nurse students to the other

¹ Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Erzurum.

² e-mail sadogan@atauni.edu.tr

questions on knowledge are similar, the students of primary teacher department are in quite lowest level.

Key Words: *Blood, Transfusion, Erzurum, Turkey.*

1. GİRİŞ

Ülkemizin sağlık konusundaki temel problemlerinden biri, gerektiği zaman kan ve kan ürünlerinin yeterince bulunamayışıdır. Kan nakline veya kanın çeşitli ürünlerine ihtiyaç duyan hastaların, verilecek bir ünite sağlıklı kana ne kadar çok ihtiyaçları olduğu ancak o hastalıklarla karşılaşıldığında, doğal afetlerde veya toplu ölümlerde fark edilebilir. Kanın önemini iyi kavramak ve kanın yerine geçebilecek alternatif bir tedavinin olmadığını bilmek, kan vermek için yeterli bir neden olarak düşünülebilir.

Kan bağışı tartışılmaz bir öneme sahiptir (Corwin 1999). Kan veya kan ürünlerinin transfüzyonu ülkeler için büyük bir ilgi kaynağıdır (Gould vd. 2007). Ayrıca kan transfüzyonu bir doku nakli olarak da kabul edilmektedir (Saribeyoğlu ve Anak 2005). Kan nakli (transfüzyonu), kan ve kan ürünlerinin saklanması transfüzyon tıbbının klinik sahasını teşkil eden tamamlayıcı aktivitelerdir (Goodnough vd. 1999). Kan transfüzyonlarının ana amacı, kaybedilen kanın yerine konmasıdır. Günümüzde bile, kan ve kandan elde edilen ürünler laboratuvar koşullarında elde edilemez ve dolayısıyla da yaşamsal özelliği olan bu sıvı, toplumdaki sağlıklı bireylerden sağlanmak zorundadır.

Her toplum, ihtiyaç duyduğu kanı bulmak için gerekli çalışma ve hazırlıkları yapmak zorundadır. Bu çalışma ve hazırlıkların ulusal düzeyde ele alınma zorunluluğu vardır. Ulusun gerek duyacağı kan ve kan ürünlerini sağlama çalışmaları “ulusal kan programı” olarak isimlendirilmektedir (Hepgül 2004).

Ulusal Kan Programı, sağlık otoriteleri tarafından hazırlanmaktadır. Programın başarılı olabilmesi için; Dünya Sağlık Örgütü, Avrupa Birliği ve ulusal ilkeler doğrultusunda, kan güvenli olarak temin edilmeli, toplumun kendine yeterli olması sağlanmalı ve finansal açıdan sağlam temellere dayandırılmalıdır (Hepgül 2004).

Ulusal kan politikasının amaçları; gönüllü, karşılıksız, düzenli bağışçılardan iyi donanımlı merkezlerde toplanan, kolayca ulaşılabilir, güvenli, kaliteli ve yeterli miktarda, transfüzyonla geçen ve enfeksiyon taşımayan, uygun şekilde hazırlanan, taşınan kan ve kan ürünü sağlamaktır (Bayık 2005a). Sürekli ve düzenli olarak “gönüllü kan bağışçısı” olmayı öneren ulusal kampanyalara gereksinim vardır. Kampanya, “kan bağışı ve donör kazanımı” için hedef kitlelerin kabul edeceği, inandırıcı, etkileyici ve harekete geçirici mesajlar içeren, uzun süreli bir kampanya olmalıdır (Sobacı 2004).

Toplumun kan, kan gereksinimi ve kan bağışı konusunda neleri, ne kadar ve ne derece doğru bildiğinin tespit edilmesi bir gerekliliktir. Bu veriler ışığında hangi bilgilerin verilmesi, hangi yanlış inanışların düzeltilmesi gerektiği bulunmalıdır. Bu konuda çalışma yapılırken toplumun her kesimi için ortak sorular oluşturulmalı ve tüm katmanları ayrı ayrı ele alınmalıdır (Solaz 2004). Çünkü kan, bazı insanlar için iğrençliğin ve kötülüğün sembolü gibi görülürken bazıları taraftan da kutsal sayılmıştır. Bu nedenle insanlar kanı değişik durumların tedavisinde kullanmışlar ve ilk tedavileri genellikle kan akıtmak suretiyle yapmışlardır (Bayık 2005b).

Ülkemizde ise, her gün birçok hasta tedavileri için kan bağışı yapacak insanları beklemekte; birçok kişi de, zamanında kan temin edilememesi nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Türkiye’de ortalama 10 bin kişiden sadece 15’i düzenli olarak kan vermektedir ve bu oran gelişmiş ülkelere kıyasla oldukça düşüktür (www.kanbankasi.gen.tr).

Atatürk Üniversitesi’nin bulunduğu Erzurum ili, çevre illere sağlık hizmeti sunan en büyük merkezlerden biri olarak tanınmaktadır. Aynı zamanda bölge insanı ekonomik olarak yetersiz olduğu için ihtiyaç olan kanın bulunmasında güçlük çekilmektedir. Kan merkezlerinin yetersiz olduğu ve herhangi bir sosyal güvencenin bulunmadığı (test parası adı altında ücret alınmaktadır) durumlarda, hasta yakınları tarafından ücretsiz kan bulma yolu olarak, Kredi ve Yurtlar Kurumunda barınan öğrenciler veya değişik fakültelerde öğrenim gören öğrenciler tercih edilmektedir. En çok ziyaret edilen fakültelerden biri de yaklaşık on bin öğrencisi bulunan K.K. Eğitim Fakültesi’dir. Bu tür olaylarla sık sık karşılaşmamız bizi bu konuda bir çalışmaya yönlendirmiştir. Kan ihtiyacı olan ve kan bulmakta zorluk çeken herhangi bir hastaya yapabileceğimiz en küçük bir yardım dahi bizi mutlu edecektir. Bu nedenle, üniversite öğrencilerinin kan bağışı konusunda ilgi ve bilgi düzeylerini anlamak, öğrenim gördükleri alanların kan bağışı konusuna yaklaşımlarını ne derece etkilediğini tespit etmek, bazı yanlış bilgi ve inanışlara sahip olup olmadıklarını anlamak, kan bağışı konusunda teşvik etmek, kan ihtiyacı olan ancak maddi durumu yetersiz olan hastalara yardımcı olmak ve kan bağışı konusunda bazı önerilerde bulunmak çalışmamızın amaçları arasında sayılabilir.

2. YÖNTEM

Araştırmanın evrenini Atatürk Üniversitesi bünyesinde eğitim-öğretim yapan Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Fen-Edebiyat Fakültesi ve Hemşirelik Yüksek Okulu; örneklemi ise tesadüfî küme örnekleme metoduyla seçilmiş Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Anabilim dalından 161, Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji bölümünden 168 ve Hemşirelik Yüksek Okulu Hemşirelik bölü-

münden 150 olmak üzere toplam 480 öğrenci oluşturmaktadır. Fakültelerin seçiminde biyoloji ile ilgili dersleri alma durumuna göre; sosyal, fen ve sağlık alanlarının temsil edilmesi göz önünde bulundurulmuş ve bu alanlarda öğrenim gören öğrencilerin kan bağışı konusundaki bilgi ve tutumlarının belirlenmesi ve bu bilgi ve tutumlara alan bilgilerinin etkisinin ne derecede olduğu tespit etmek amaçlanmış ve yürütülmüştür. Bu amaca ulaşmak için kullanılan anket likert tipi olup, çeşitli yurtiçi ve yurt dışı çalışmalardan derlenmiş ve modifiye edilerek düzenlenmiştir. Verilerin analizinde SPSS paket programı kullanılarak frekans, yüzde dağılımları ve X^2 testi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılanların; %35.2'si erkek, %64.8'i kız öğrencidir. Kız öğrenci oranının yüksek olmasının nedeni, anket uygulamasının yapıldığı Hemşirelik Yüksek Okulu öğrencilerinin tamamının kız öğrencilerden oluşmasıdır. Öğrencilerin %1.7'sinin babası, %16'sının annesi okur-yazar değildir. %54'ünün babası, %65.2'sinin annesi ilköğretim, %27.3'nün babası, %13.3'nün annesi lise ve %17.1'nin babası, %5.4'nün annesi üniversite öğrenimi görmüştür (Tablo 1). Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün (2005) verilerine göre, Türkiye'de kadın-erkek sayısı birbirine yakın olmasına rağmen, bu durum eğitilmiş olma açısından irdelendiğinde sonuç erkeklerin lehine gözükmektedir. 1975 yılında erkeklerin yüzde 4'ü, kadınların yüzde 0,7'si yükseköğretim mezunu iken, 2000 yılında bu öğrenim düzeyinden mezun olan erkeklerin oranı yüzde 10,2'ye, kadınların oranı yüzde 5,4'e yükselmiştir. Bu durum elde ettiğimiz verilerle de paralellik göstermektedir.

Gelir düzeyi açısından öğrencilerin durumuna bakacak olursak; %16,3'ü 400 YTL'den az, %27.5'i 401–600 YTL, %34.2'si 601–1 000 YTL, %14.4'ü 1 000–1 500YTL ve %7.7'si ise 1500 YTL'nin üzerinde gelir düzeyine sahiptir (Tablo1). Görüldüğü gibi 1 000YTL'nin üzerinde aylık gelire sahip ailelerin oranı ancak %22 civarındadır. Öğrencilerin çoğunluğunun dar gelirli ailelere mensup olduğu elde edilen verilerden anlaşılmaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.8'inin, kan grubunu belirten herhangi bir belgeye (kart, ehliyet, nüfus kâğıdı vs.) sahip olduğu, %41.2'sinin ise olmadığı anlaşılmaktadır. Öğrencilerin kan ve kan bağışı ile ilgili sorulara verdikleri cevapların, öğrenim gördükleri alanlar açısından karşılaştırılması amacıyla yapılan Khi-kare testi sonucunda istatistikî olarak ($p<0.05$) önemlilik tespit edilmiştir. Sosyal alanı temsil eden sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin ancak %46.6'sı kan grubunu belirten bir belgeye sahip iken, bu oran sağlık alanını temsil eden hemşirelik

Tablo 1. Araştırmaya katılan öğrencilerin sosyo-ekonomik bilgileri.

SORULAR	Cinsiyeti		Baba eğitim düzeyi		Anne eğitim düzeyi		Ailenin aylık gelir düzeyi	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Erkek	169	35.2						
Kız	311	64.8						
Okur -Yazar değil			8	1.7	77	16.0		
İlköğretim (İlkokul+Ortaokul)			259	54	313	65.2		
Lise			131	27.3	64	13.3		
Üniversite (Lisans+lisansüstü)			82	17.1	26	5.4		
400 YTL ve altı							78	16.3
401- 600 YTL							132	27.5
601-1 000 YTL							164	34.2
1 000-1 500 YTL							69	14.4
1 500 YTL ve üstü							37	7.7

öğrencilerinde %62.7'ye, fen alanını temsil eden biyoloji öğrencilerinde %67.3'e çıkmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Öğrencilerin kan grubunu belirten kart veya belgeye sahip olma durumları.

Soru	Anabilim Dalı	Evet		Hayır		X ²	p
		f	%	f	%		
Kan grubunuzu belirten kart veya belgeniz (ehliyet, nüfus kağıdı vs.) var mı?	Sın. Öğret.	75	46.6	86	53.4	15.494	*
	Hemşirelik	106	62.7	63	37.3		
	Biyoloji	101	67.3	49	32.7		
	Toplam	282	58.8	198	41.2		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

Belgesi olanların %79.4'ünün bu belgeyi yanında taşıdığı, %20.6'sının ise taşımadığı ankete verdikleri cevaplardan görülmektedir. Verilen cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan Khi-kare testi sonucu istatistikî olarak (p>0.05) önemsizdir (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin kan grubunu belirten kart veya belgeyi yanında taşıma durumlarını genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Anabilim Dalı	Evet		Hayır		X ²	p
		f	%	f	%		
Bu belgeyi her zaman yanınızda bulundurur musunuz?	Sın. Öğret.	61	81.3	14	18.7	9.489	0.050
	Hemşirelik	84	79.2	22	20.8		
	Biyoloji	79	78.2	22	21.8		
	Toplam	224	79.4	58	20.6		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

“Kan vericisi olarak durumunuz nedir?” sorusuna öğrencilerin %7.5’i düzenli olarak kan verdiğini, %16.5’i ara sıra kan verdiğini ve %76’sı ise hiç kan vermediğini ifade etmiştir. Verilen cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan Khi-kare testi sonucu istatistikî olarak önemsizdir (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin kan vericisi olarak genel ve alanlar açısından durumları.

Soru	Anabilim Dalı	Düzenli		Ara sıra		Hiç		X ²	p
		f	%	f	%	f	%		
Kan verici olarak durumunuz nedir?	Sın. Öğret.	11	6.8	21	13.0	129	80.1	3.481	0.481
	Hemşirelik	12	7.1	28	16.6	129	76.3		
	Biyoloji	13	8.7	30	20.0	107	71.3		
	Toplam	36	7.5	79	16.5	365	76.0		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

Öğrencilere kan bağışı ile ilgili görüş ve tutumlarını belirtmeleri için anket vasıtasıyla çeşitli ifadeler verilmiş ve alınan cevaplar frekans ve yüzde oranları açısından istatistikî olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların etkisini anlamak için alan karşılaştırmaları yapılarak Khi-kare testi uygulanmış ve p değerleri bulunarak bazı önemlilik durumları tespit edilmiştir. Sonuçlar tablo halinde bir araya toplanmıştır (Tablo 5).

Öğrencilerin %86’sı “kan bağışı hayat kurtarmanın en etkili yoludur” ifadesine evet cevabı vererek katıldıklarını bildirmişlerdir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etkisi tespit amacıyla yapılan Khi-kare testi sonucunda istatistikî olarak önemlilik tespit edilememiştir (Tablo 5).

Öğrencilerin %96.7’si kan bağışında bulunmayı “insanlığa faydalı bir iş” olarak düşünmektedir. Ancak öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etki-

si tespit amacıyla yapılan Khi-kare testi sonucunda istatistikî olarak önemlilik tespit edilememiştir (Tablo 5).

Öğrencilerin %83.5'i kan bağışının “her insanın yapması gereken toplumsal bir sorumluluk” olduğunu ifade etmektedir. Ancak öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etkisi tespit amacıyla yapılan istatistikî analiz sonucunda önemlilik tespit edilememiştir (Tablo 5).

Öğrencilerin %66.9'u “kan nakillerinde yoksul ve zengin hastalara eşit fırsat verilmemesine” inanmaktadırlar. Öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etkisini tespit amacıyla yapılan istatistikî değerlendirmeler sonucunda anlamlı farklılıklar tespit edilememiştir (Tablo 5).

Öğrencilerin %83.3'ü verilen kanların “titiz test edilmemesi sonucunda bulaşıcı hastalıkların yayılmasından endişe” etmektedirler. Bu ifadede de öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etkisi tespit amacıyla yapılan değerlendirme sonucunda istatistikî olarak önemlilik tespit edilememiştir (Tablo 5).

Öğrencilerin %74.8'i bağışlanan kanların “para karşılığı satılmasından” kuşulanmaktadır. Öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etkisinin incelenmesi açısından yapılan karşılaştırmada istatistikî olarak önemlilik vardır (Tablo 5).

Öğrencilerin %89'u “acilen kana ihtiyaç olması durumunda bağışçıya para ödebileceğini” belirtmektedir. Bu ifadede de öğrenci görüşleri birbirini desteklemektedir. Öğrencilerin %58.3'ü “medyadaki kan bağışıyla ilgili haberlerin düşüncelerini olumlu yönde etkilediğini” ifade etmektedirler. Öğrencilerin öğrenim gördükleri alanların kan bağışına etkisinin incelenmesi açısından yapılan karşılaştırmada istatistikî olarak önemlilik vardır (Tablo 5). Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %68.9'u, hemşirelik öğrencilerinin %59.8'i ve biyoloji öğrencilerinin %45.3'ü kan bağışını teşvik konusunda medyadaki kan bağışı ile ilgili haberlerin kendilerini olumlu yönde etkileyeceğini belirtmektedirler.

Sağlık güvenceniz (Bağ-Kur, S.S.K., Emekli sandığı, Yeşil kart vb.) yoksa, “sağlıklı olup olmadığınızı anlamak ve kan testi yaptırmak için, kan bağışında bulunur musunuz?” sorusuna öğrenciler %59.4 oranında evet demişlerdir. Alan karşılaştırmalarında öğrenci görüşleri birbirini desteklemektedir ve istatistikî olarak önemlilik yoktur (Tablo 5).

Kan bağışını artırmak için “devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafından ödeme yapılması” durumunda, %35.2'si asla kan bağışında bulunmam, %7.7'si kesinlikle kan bağışında bulunurum ve %57.1'i muhtemelen kan bağışında bulunurum diyerek fikirlerini belirtmişlerdir. Verilen cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırıl-

Tablo 5. Öğrencilerin kan bağışına karşı görüş ve tutumlarını genel ve alanların etkisi açısından gösteren veriler.

İfadeler	Anabilim Dalı	Evet		Hayır		Fikrim Yok		X ²	p
		f	%	f	%	f	%		
Kan bağışını hayat kurtarmanın en etkili yolu olarak görüyorum	Sın. Öğret.	139	86.3	11	6.8	11	6.8	9.547	0.05
	Hemşirelik	148	87.6	13	7.7	8	4.7		
	Biyoloji	126	84.0	5	3.3	19	12.7		
	Toplam	413	86.0	29	6.0	38	7.9		
İnsanlığa faydalı bir iş olarak görüyorum.	Sın.Öğret..	154	95.7	2	1.2	5	3.1	2.277	0.685
	Hemşirelik	164	97.0	3	1.8	2	1.2		
	Biyoloji	146	97.3	1	0.7	3	2.0		
	Toplam	464	96.7	6	1.3	10	2.1		
Bence her insanın yapması gereken toplumsal bir sorumluluktur.	Sın. Öğret.	128	79.5	15	9.3	18	11.2	5.264	0.261
	Hemşirelik	148	87.6	11	6.5	10	5.9		
	Biyoloji	125	83.3	15	10.0	10	6.7		
	Toplam	401	83.5	41	8.5	38	7.9		
Kan nakillerinde yoksul ve zengin hastalara eşit fırsat verildiğine inanıyor musunuz?	Sın. Öğret.	19	11.8	110	68.3	32	19.9	5.779	0.216
	Hemşirelik	35	20.7	107	63.3	27	16.0		
	Biyoloji	23	15.3	104	69.3	23	15.3		
	Toplam	77	16.0	321	66.9	82	17.1		
Verilen kanların titiz test edilmemesi sonucunda bu- laşıcı hastalıkların yayıl- masından endişeli misiniz?	Sın. Öğret.	135	83.9	14	8.7	12	7.5	2.044	0.728
	Hemşirelik	140	82.8	17	10.1	12	7.1		
	Biyoloji	125	83.3	10	6.7	15	10.0		
	Toplam	400	83.3	41	8.5	39	8.1		
Bağışlanan kanların para karşılığı satıl- masından endişeli misiniz?	Sın. Öğret.	124	77.0	13	8.1	24	14.9	6.242	0.182
	Hemşirelik	117	69.2	25	14.8	27	16.0		
	Biyoloji	118	78.7	16	10.7	16	10.7		
	Toplam	359	74.8	54	11.3	67	14.0		
Acilen kana ihtiyacınız varsa ve bağışçıya para ödememiz gerekirse, öder misiniz?	Sın. Öğret.	144	89.4	8	5.0	9	5.6	0.691	0.952
	Hemşirelik	151	89.3	10	5.9	8	4.7		
	Biyoloji	132	88.0	8	5.3	10	6.7		
	Toplam	427	89.0	26	5.4	27	5.6		
Kan bağışıyla ilgili medya- daki haberler, bu konudaki düşüncelerinizi olumlu yönde etkiler mi?	Sın. Öğret.	111	68.9	35	21.7	15	9.3	20.043	0.000
	Hemşirelik	101	59.8	42	24.9	26	15.4		
	Biyoloji	68	45.3	59	39.3	23	15.3		
	Toplam	280	58.3	136	28.3	64	13.3		
Sağlık güvenceniz yoksa sağlıklı durumunuzu anla- mak ve kan testi için, kan bağışında bulunur musunuz?	Sın. Öğret.	103	64.0	38	23.6	20	12.4	2.587	0.629
	Hemşirelik	97	57.4	48	28.4	24	14.2		
	Biyoloji	85	56.7	40	26.7	25	16.7		
	Toplam	285	59.4	126	26.3	69	14.4		
Kan bağışını artırmak için devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafın- dan ödeme yapılırsa, kan bağışlar mısınız?		Asla bulunmam		Kesin bulunurum		Belki bulunurum		13.756	0.008
	Sın. Öğret.	68	42.2	17	10.6	76	47.2		
	Hemşirelik	50	29.6	7	4.1	112	66.3		
	Biyoloji	51	34.0	13	8.7	86	57.3		
	Toplam	169	35.2	37	7.7	274	57.1		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

ması için yapılan Khi-kare testi sonucunda farklılıklar istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur (Tablo 5). Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %47.2'si, hemşirelik öğrencilerinin %66.3'ü ve biyoloji öğrencilerinin %57.3'ü “devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafından ödeme yapılması durumunda muhtemelen kan bağışında bulunabiliriz” demişlerdir. Ödeme yapılmasının, kan bağışının artırılmasına olumlu katkı yapacağını söyleyebiliriz.

“Kan nakillerinde kan grupları önemli midir?” şeklindeki soruya öğrencilerin %91.9'u evet şeklinde cevap vermişlerdir. Farklı alanlarda öğrenim gören öğrencilerin verdikleri cevapları istatistiki olarak önemlidir. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %84.5'i, hemşirelik öğrencilerinin %94.7'si ve biyoloji öğrencilerinin %96.7'si kan nakillerinde kan gruplarının önemli olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 6).

“İlaç kullanan kişiler kan bağışında bulunabilir mi?” şeklinde ki soruya öğrencilerin %62.1'i hayır şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin %27.9'u ise fikri olmadığını dile getirmiştir. Verilen cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan Khi-kare testi sonucu istatistikî olarak önemlidir. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %52.8'i, hemşirelik öğrencilerinin %69.2'si ve biyoloji öğrencilerinin %64.0'ı ilaç kullanan kişiler kan bağışında bulunamazlar şeklinde fikirlerini ifade etmişlerdir (Tablo 6). Almış olduğumuz ilaçlar kanımıza geçmektedir. Dolayısıyla bu ilaçlardan bazıları kan bağışında bulunmaya engeldir.

“Pıhtılaştırıcı ilaç kullananlar kan bağışında bulunabilir mi?” şeklindeki soruya öğrencilerin %4.8'i evet şeklinde, % 70.4'ü hayır şeklinde cevap vermişlerdir. Öğrencilerin verdikleri cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan Khi-kare testi sonucu istatistikî olarak önemlidir. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %55.3'ü, hemşirelik öğrencilerinin %78.7'si ve biyoloji öğrencilerinin %77.3'ü pıhtılaştırıcı ilaç kullanan kişiler kan bağışında bulunamazlar demişlerdir (Tablo 6). Pıhtılaştırıcı ilaçlar hemofili hastalarında kanama esnasında kanamayı durdurmak için hastalara damardan enjekte edilen bir ilaçtır. Dolayısıyla hemofili hastalarında kan pıhtılaşmadığı için kan bağışında bulunamazlar.

“Hemofili hastalarında kan pıhtılaşır mı?” şeklindeki soruya öğrencilerin %12.5'i evet şeklinde, % 63.3'ü hayır şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin %24.2'si ise fikri olmadığını dile getirmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan istatistikî değerlendirme sonucunda önemlilik belirlenmiştir. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %41.0'ı, hemşirelik öğrencilerinin %75.7'si ve biyoloji öğrencilerinin %73.3'ü hemofili hastalarında kan pıhtılaşır demişlerdir (Tablo 6).

“Hamile bayanlar gebelik esnasında kan verebilir mi?” şeklindeki soruya öğren-

Tablo 6. Öğrencilerin kan ve kan bağıışı ile ilgili bilgilerini genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Anabilim Dalı	Evet		Hayır		Fikrim Yok		X ²	p
		f	%	f	%	f	%		
Kan nakillerinde kan grupları (A,B, O ve Rh) önemli midir?	Sin. Öğret.	136	84.5	7	4.3	18	11.2	30.570	*
	Hemşirelik	160	94.7	7	4.1	2	1.2		
	Biyoloji	145	96.7	5	3.3	-	-		
	Toplam	441	91.9	19	4.0	20	4.2		
İlaç kullanan kişiler kan bağışında bulunabilir mi?	Sin. Öğret.	15	9.3	85	52.8	61	37.9	14.199	*
	Hemşirelik	19	11.2	117	69.2	33	19.5		
	Biyoloji	14	9.3	96	64.0	40	26.7		
	Toplam	48	10.0	298	62.1	134	27.9		
Pıhtılaştırıcı ilaç kullananlar kan bağışında bulunabilir mi?	Sin. Öğret.	9	5.6	89	55.3	63	39.1	28.547	*
	Hemşirelik	8	4.7	133	78.7	28	16.6		
	Biyoloji	6	4.0	116	77.3	28	18.7		
	Toplam	23	4.8	338	70.4	119	24.8		
Hemofili hastalarında kan pıhtılaşır mı?	Sin. Öğret.	20	12.4	66	41.0	75	46.6	69.697	*
	Hemşirelik	21	12.4	128	75.7	20	11.8		
	Biyoloji	19	12.7	110	73.3	21	14.0		
	Toplam	60	12.5	304	63.3	116	24.2		
Hamile bayanlar gebelik esnasında kan verebilir mi?	Sin. Öğret.	11	6.8	93	57.8	57	35.4	17.964	*
	Hemşirelik	10	5.9	127	75.1	32	18.9		
	Biyoloji	5	3.3	115	76.7	30	20.0		
	Toplam	26	5.4	335	69.8	119	24.8		
Kan verebilmek için kilo önemli midir?	Sin. Öğret.	76	47.2	49	30.4	36	22.4	23.917	*
	Hemşirelik	120	71.0	28	16.6	21	12.4		
	Biyoloji	90	60.0	44	29.3	16	10.7		
	Toplam	286	59.6	121	25.2	73	15.2		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

cilerin %5.4' ü evet, % 69.8'i hayır ve %24.8'i fikri olmadığını söylemiştir. Verilen cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan istatistikî değerlendirmeler sonucu farklılıklar anlamlı bulunmuştur. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %57.8'i, hemşirelik öğrencilerinin %75.1'i ve biyoloji öğrencilerinin %76.7'si hamile bayanların gebelik esnasında kan veremeyeceğini söylemişlerdir (Tablo 6). Gebeler kan veremezler. Doğum veya gebeliğin sonlandırılmasından ancak altı hafta sonra kan verebilirler.

“Kan verebilmek için kilo önemli midir?” şeklindeki soruya öğrencilerin 59.6'sı evet, % 25.2'si hayır şeklinde cevap vermiştir. %15.2'si ise fikri olmadığını belirtmiştir. Öğrencilerin verdikleri cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan Khi-kare testi sonucunda istatistiki olarak önemlilik saptanmıştır. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %47.2'si, hemşirelik öğrencilerinin %71'i ve biyoloji öğrencilerinin %60'ı kan verebilmek için kilonun önemli olduğunu

nu söylemişlerdir (Tablo 6). Kan bağışında bulunabilmek için, kan bağışçısının kilosu 50 kg ve üzerinde olmalıdır.

“İnsan vücudunda ortalama kaç litre kan vardır?” şeklindeki soruya öğrencilerin % 1’i 1-2litre, %12.1’i 3-4litre, %54.4’ ü 5-6litre, % 8.5’i 8-9litre ve % 13.1’i ise 10 ve daha fazla şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerden alınan cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan değerlendirme sonucunda istatistikî olarak önemlilik tespit edilmiştir. Bu soruyu, sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %28’i, hemşirelik öğrencilerinin %75.1’i ve biyoloji öğrencilerinin %59.3’ü 5–6 litre diyerek doğru cevaplamışlardır (Tablo.7).

Tablo 7. Öğrencilerin insan vücudunda ortalama kan miktarı ile ilgili bilgilerini genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Ana bilim Dalı	1-2 lt		3-4 lt		5-6 lt		8-9 lt		10 lt ve yukarı		Bilmi-yorum		X ²	p
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
İnsan vücudunda ortalama kaç litre kan vardır?	Sın.Öğ.	1	0.6	26	16.1	45	28.0	21	13.0	28	17.4	40	24.8	86.390	0.000
	Hemş.	3	1.8	15	8.9	127	75.1	9	5.3	7	4.1	8	4.7		
	Biyö.	1	0.7	17	11.3	89	59.3	11	7.3	17	11.3	15	10.0		
	Topl.	5	1.0	58	12.1	261	54.4	41	8.5	52	10.8	63	13.1		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

“Bir yılda en fazla kaç ünite kan verilebilir?” sorusuna doğru cevap veren öğrencilerin oranı %27.7’dir. Verilen cevapların alanlar açısından etkisinin karşılaştırılması için yapılan istatistiki değerlendirmeler sonucu anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bu soruyu, sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %25.5’i, hemşirelik öğrencilerinin %26’sı ve biyoloji öğrencilerinin %32’si 4 ünite cevabıyla doğru bilmişlerdir (Tablo 8).

Tablo 8. Öğrencilerin bir yılda en fazla kaç ünite kan verilebileceği ile ilgili bilgilerini genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Ana bilim Dalı	1 ünite		2 ünite		3 ünite		4 ünite		Bilmi-yorum		X ²	p
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Bir yılda en fazla kaç ünite kan verilebilir	Sın. Öğret.	2	1.2	38	23.6	13	8.1	41	25.5	67	41.6	27.648	0.001
	Hemşirelik	6	3.6	41	24.3	39	23.1	44	26.0	39	23.1		
	Biyoloji	4	2.7	38	25.3	16	10.7	48	32.0	44	29.3		
	Toplam	12	2.5	117	24.4	68	14.2	133	27.7	150	31.3		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

“Kan hücreleri kaç ayda yenilenir?” sorusuna öğrencilerin %9.4’ü dört ay şeklinde cevap vermiştir. Öğrencilerin % 41.9’u ise bilmediğini dile getirmiştir. Öğren-

cilerin verdikleri cevaplarda alanlar açısından istatistikî olarak anlamlı farklılık vardır. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %65.8'i, hemşirelik öğrencilerinin %26.6'sı ve biyoloji öğrencilerinin %33.3'ü kan hücrelerinin kaç ayda yenilediğini bilmediklerini söylemişlerdir (Tablo 9).

Tablo 9. Öğrencilerin kan hücrelerinin kaç ayda bir yenilenebileceği ile ilgili bilgilerini genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Ana bilim Dalı	2 ay		3 ay		4 ay		5 ay		Bilmi-yorum		X ²	p
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Kan hücreleri kaç ayda yenilenir?	Sın. Öğret.	10	6.2	30	18.6	7	4.3	8	5.0	106	65.8	79.931	0.000
	Hemşirelik	16	9.5	81	47.9	17	10.1	10	5.9	45	26.6		
	Biyoloji	30	20.0	40	26.7	21	14.0	9	6.0	50	33.3		
	Toplam	56	11.7	151	31.5	45	9.4	27	5.6	201	41.9		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

“Aşağıdakilerden hangisi kan yolu ile bulaşan bir hastalık değildir?” şeklindeki soruya öğrencilerin % 56.7'si hemofili, %33.1' i sıtma, % 4.2'si ise bilmiyorum şeklinde cevap vermiştir. Verilen cevaplar istatistikî olarak önemlidir. Bu soruya sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %42.9'u, hemşirelik öğrencilerinin %69.8'i ve biyoloji öğrencilerinin %56.7'si hemofili hastalığının kan yoluyla bulaşmadığını söylemişlerdir (Tablo 10).

Tablo 10. Öğrencilerin kan yoluyla bulaşan hastalıklarla ilgili bilgilerini genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Ana bilim Dalı	AIDS		Sarılık		Hemofili		Sıtma		Bilmi-yorum		X ²	p
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Hangisi kan yoluyla bulaşan bir hastalık değildir?	Sın. Öğret.	3	1.9	4	2.5	69	42.9	76	47.2	9	5.6	36.932	0.000
	Hemşirelik	2	1.2	4	2.4	118	69.8	38	22.5	7	4.1		
	Biyoloji	9	6.0	7	4.7	85	56.7	45	30.0	4	2.7		
	Toplam	14	2.9	15	3.1	272	56.7	159	33.1	20	4.2		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

“Hepatit (A,B,C), AIDS, anemi, hemofili hastaları kan verebilir mi?” sorusuna, öğrencilerin % 75.2'si ömür boyu veremezler şeklinde cevap vermiştir. %14.2'si ise bilmediğini dile getirmiştir. Verilen cevaplar istatistikî olarak önemlidir. Bu soruya sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %68.3'ü, hemşirelik öğrencilerinin %78.1'i ve biyoloji öğrencilerinin %79.3'ü Hepatit (A,B,C), AIDS, anemi ve hemofili hastalarının ömür boyu kan veremeyeceklerini söylemişlerdir (Tablo 11).

Tablo 11. Öğrencilerin hepatit (A,B,C), AIDS, anemi, hemofili hastalarının kan verip veremeyeceği ile ilgili bilgilerini genel ve alanlar açısından gösteren veriler.

Soru	Ana bilim Dalı	İyileşirse verir		Tedavi esnasında verebilir		Ömür boyu veremez		Bilmi-yorum		X ²	p
		f	%	f	%	f	%	f	%		
Hepatit (A,B,C), AIDS, anemi, hemofili hastaları kan verebilir mi?	Sın. Öğret.	10	6.2	-	-	110	68.3	41	25.5	27.900	*
	Hemşirelik	20	11.8	3	1.8	132	78.1	14	8.3		
	Biyoloji	11	7.3	4	2.7	119	79.3	16	10.7		
	Toplam	41	8.5	7	1.5	361	75.2	71	14.8		

* %5 seviyesinde önemli (p<0,05)

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Örneklemimizi oluşturan öğrencilerin, kan bağıışı ile ilgili tutum ve görüşlerini tespit için sorulan sorulara verdikleri cevapların alan eğitimi açısından etkisi incelenmiş ve istatistikî olarak “kan bağıışıyla ilgili medyadaki haberler bu konudaki düşüncelerinizi olumlu yönde etkiler mi?” ve “kan bağıışını artırmak için devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafından ödeme yapılırsa kan bağıışlar mısınız?” gibi ifadelerde istatistikî olarak önemlilik bulunmuştur. Sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %68.9’u, hemşirelik öğrencilerinin %59.8’i ve biyoloji öğrencilerinin %45.3’ü medyanın kan bağıışı ile ilgili haberlerinden olumlu yönde etkilendiklerini; aynı şekilde sınıf öğretmenliği anabilim dalı öğrencilerinin %47.2’si, hemşirelik öğrencilerinin %66.3’ü ve biyoloji öğrencilerinin %57.3’ü devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafından ödeme yapılırsa “belki bulunurum” demişlerdir. Diğer ifadelerde istatistikî olarak öğrenci görüş ve tutumları birbirini desteklediğinden önemlilik bulunamamıştır.

Öğrenciler; kan bağıışının, hayat kurtarmanın en etkili yolu olduğunu (%86), insanlığa faydalı bir iş olduğunu (96.7), her insanın yapması gereken toplumsal bir sorumluluk olduğunu (83.5), kan nakillerinde zengin ve fakir hastalara eşit fırsat verilmediğini (%66.9), bağıışlanan kanların titiz test edilmemesi sonucu bulaşıcı hastalıkların yayılmasından (%83.3) ve para karşılığı satılmasından (74.8) endişe ettiklerini, acil durumlarda bağıışçıya para ödeyebileceklerini (%89.0), kan testi yaptırmak için kan bağıışında bulunabileceklerini (%59.4) ifade etmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %58.8’inin, kan grubunu belirten herhangi bir belgeye (kart, ehliyet, nüfus kâğıdı vs.) sahip olduğu, %41.2’sinin ise olmadığı anlaşılmaktadır. Belgesi olanların %79.4’ünün bu belgeyi yanında taşıdığı, %20.6’sının ise taşımadığı ankete verdikleri cevaplardan anlaşılmaktadır. Öğrenim durumu ne olursa olsun her insan kendi kan grubunu bilmeli ve aynı zamanda da resmi ola-

rak gösteren bir belge taşımalıdır. Çünkü acil bir durum söz konusu olduğunda, kişinin kan grubunu tayin için ek zaman gerekebilir ve bu kişinin ölümüne dahi neden olabilir.

“Kan vericisi olarak durumunuz nedir?” sorusuna öğrencilerin %7,5’i düzenli olarak kan verdiğini, %16,5’i ara sıra kan verdiğini ve %76’sı ise hiç kan vermediğini ifade etmiştir (Tablo 5). Üniversite öğrencilerinin %7,5’inin düzenli kan bağışçısı olduğunu ifade etmeleri, Türkiye ortalamasının %0.15 olduğu göz önüne alındığında azımsanacak bir rakam değildir. Gelişmiş ülkelerde bile düzenli olarak kan bağışında bulunanların oranı yüzde beştir (Kıralı 2005). Düzenli kan bağışçısı oranında görülen yükseklik, araştırmanın yapıldığı ilde, bölgeye hizmet eden büyük hastanelerin oluşu ve kan ihtiyacı olanların en kolay ve ucuz kan elde etme yeri olarak öğrenci yurtlarını görmelerinden kaynaklandığını söylenebilir. Ayrıca bu durumda öğrencilerin eğitim, bilgi ve bilinç düzeyinin de payı büyüktür. Yine de toplumumuzun kan bağışının önemi hakkında yeterli bilince sahip olduğunu söyleyemeyiz. Kutsal olan yaşam hakkının korunabilmesinde alternatifsiz yaşamsal önemi olan kan ve kan ürünlerinin hastalara gerektiğinde ve yeterli miktarda temini ancak toplumun bu konuda bilinçlenmesi ile sağlanabilir (Solaz 2001). Günümüzde tek kaynağı insan olan ve pahalı bir ilaç olarak tanımlanan kan, yalnızca insanların bu konuya olan duyarlılığı ile sağlanabilir. Bu nedenle insanlarımızı bilinçlendirmek için birçok çalışma yapılmalıdır. Topluma kan bağışının önemi anlatılarak bireyler kan bağışına özendirilmelidir.

Öğrencilerin %86’sı “kan bağışı hayat kurtarmanın en etkili yoludur” ifadesine evet cevabı vererek katıldıklarını bildirmişlerdir (Tablo 5). Sağlık bakanlığı tarafından yapılan bir açıklamada kan bağışının önemi; “kan bağışının ne anlama geldiğini bir yakını için kan arayanlar daha iyi bilir” ifadesi kullanılarak vurgulanmıştır. Manisa Kızılay Kan Merkezinden yapılan açıklamada ise, yaptıkları kan bağışı kampanyalarının bir örnek teşkil etmesi gerektiğini ve bunun toplumsal bir sorumluluk olduğu vurgulanmıştır. Kan ve kan bağışının öneminin bu kadar anlatılmasına ve A Rh + kan grubunun toplumumuzda en çok rastlanan kan grubu olmasına rağmen temin edilmesinde bazı sorunlar yaşanmaktadır.

Öğrencilerin %96,7’si kan bağışında bulunmayı “insanlığa faydalı bir iş” olarak düşünmektedir (Tablo 5). Kan bağışı konusunda yapılan araştırmalarda, sosyal baskı, ödül ve insani duyguların kan bağışını teşvik ettiği, buna karşılık, bilgisizlik, ilgisizlik, duyarsızlık, korku, risk ve çeşitli tıbbi mazeretlerin kan bağışını olumsuz yönde etkilediği tespit edilmiştir (Oswalt 1977; Moore 1991; Chliaoutakis vd. 1994). Ülkemizde ise, kan bağışı Diyanet İşleri Başkanlığı’nca da “çıkar beklentisi olmaksızın gönüllü yapılması gereken bir hayır işi” şeklinde ifade edilerek desteklenmektedir (Akşam Gazetesi 2005).

Öğrencilerin %83,5'i kan bağışının “her insanın yapması gereken toplumsal bir sorumluluk” olduğunu ifade etmektedir (Tablo 5). Kan merkezlerinde “bağışçılar neden kan verirler?” konusu ile ilgili yapılan çeşitli araştırma sonuçlarından elde edilen veriler ankete katılan öğrenci görüşlerini desteklemektedir. Verilen cevaplardan bağışçıların “fedakârlık, hayırseverlik, toplumun gereksinimi karşılama sorumluluğu, toplumdaki saygınlığını artırma, ödül ve hediyeler, sosyal baskı vb.” nedenlerle bağış yaptıkları belirlenmiştir (Hepgül 2004).

Öğrencilerin %66,9'u “kan nakillerinde yoksul ve zengin hastalara eşit fırsat verilmediğine” inanmaktadırlar (Tablo 5). Öğrencilerin yoksul ve zengin hastalara eşit fırsat verilmediğine inanmalarının sebebi, Kızılay'a olan güven kaybından olduğunu söyleyebiliriz. Eski yöneticilerin adlarının yolsuzluk iddialarına karışmaları ve Marmara depreminin ardından verdiği hizmetlerdeki aksaklık Kızılay'a olan güveni olumsuz şekilde etkilemiş ve özellikle de kan bağışlarını sekteye uğratmıştır. %100 artış beklenen kan bağışlarında %30 oranında düşüş yaşanmıştır (Aydoğan 2005). Ekonomik yönden zengin hastalar ücretli de kan bulabilmekte ve sosyal çevreleri bu sorunu aşmalarını kolaylaştırmaktadır. Fakirlerin ise ilk aklına gelen kan bulma yolu, Kızılay ve üniversite öğrencilerinin kaldığı yurtlar veya öğrenim gördükleri fakülteler olmaktadır. Hâlbuki Kan Hizmetleri Genel Müdürlüğünün temel görevlerinden birisi, kan hizmetlerinin standardizasyonu ve Türk Silahlı Kuvvetleri, talasemi, lösemi hastaları ile yardıma muhtaç diğer ihtiyaç sahibi hastalara ücretsiz kan yardımı yapmaktır. Bu görevi yerine getiren Kızılay, vatandaşın kan ihtiyacını kolaylıkla karşılayabilecektir.

Öğrencilerin %83,3'ü verilen kanların “titiz test edilmemesi sonucunda bulaşıcı hastalıkların yayılmasından endişe” etmektedirler (Tablo 5). Kanın toplanması, test edilmesi, hazırlanması, saklanması ve taşınması ile ilgili tüm aşamalarda kullanılan yöntemler, çalışan personel, test malzemeleri, ekipman ve bileşenlerinin içerikleri ile ilgili kalite güvenliğinin oluşturulması gerekir (Öztürk 2005). Ancak, kan transfüzyon tedavisi, günlük tıp pratiğinde birçok açıdan temelleri tam oturtulmadan ve sahip oldukları riskler gerektiği kadar gözetilmeden uygulanan bir tedavi seçeneği durumundadır. Bu durumun oluşmasında en önemli etkenlerden biri tıp eğitimi sürecinde, kan transfüzyon konusunun hak ettiği yeri bulamamasıdır. Tıp eğitiminde kan transfüzyon konusunun örgün ve kapsamlı olarak uygulanamaması nedeniyle, salt ilgili bilim dallarında sınırlı ders konusu olarak geçirilmektedir. Uzmanlık eğitim programlarında da durum pek farklı değildir (Utku 2005). Ülkemizde kan merkezlerinde HCV taraması 1996 yılının başında zorunlu tarama testleri arasına girmiştir. Türkiye'de kan bankalarında bakılması zorunlu olan testler; Anti HIV-1, HbsAg, Anti HCV, Sifiliz ve Sıtma testleridir (Ayvazoglu 2005). Fakat her ne ka-

dar da bu testler uygulansa da bazen istenmeyen durumlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin Şanlıurfa’da sezaryen ile doğum sırasında Kızılay Kan Merkezi’nden alınan kan nedeniyle bir anne ve bebeğine AIDS bulaşmıştır (YeniŞafak Gazetesi 2002).

Öğrencilerin %74,8’i bağışlanan kanların “para karşılığı satılmasından” kuşkulmaktadır (Tablo 5). İslam Hukukçuları, kanın alım satımının yasak olduğu ve hukuken mal sayılamayacağı görüşündedir. Tedavi amacıyla verilen kanın karşılığında ücret alınıp alınmayacağı ise tartışmalıdır. Ülkemizde kan bankacılığı 1983 yılında 2857 sayılı yasa ile düzenlenmiştir. Bu yasanın amacı, kan ve kan ürünlerine ilişkin esasları düzenlemektir. Kapsamı ise, kan ve kan ürünleri hizmetlerini yürüten kamu kurum ve kuruluşlarıyla bu alanda faaliyette bulunan gerçek kişiler, özel hukuk ve tüzel kişilerdir (www.kanbankasi.gen.tr). Mevcut bir yasa olmasına rağmen yıllardır yasanın gerekleri uygulanmamış ve denetlenmemiştir. Hâlbuki bu yasadan önce ülkemizde özel kan bankacılığı yapılmaktaydı. Bu dönemde kan para ile alınan ve satılan bir ticari meta haline getirilmişti. Ne yazık ki, gerekli kan bağışçısı kazanım çalışmaları yapılmadığı ve toplumda kan bağışı alışkanlığı oluşturulmadığı için 20 yıldan fazla süre geçmesine rağmen kan parayla alınıp satılan bir meta olma özelliğini sürdürmektedir (Solaz 2004).

Öğrencilerin %89’u “acilen kana ihtiyaç olması durumunda bağışçıya para” ödebileceğini belirtmektedir (Tablo 5). Kan bağışını cazip hale getirmek ve korsan kan komisyoncularından da kurtulmak amacıyla her kan alışta bağışçılara; örneğin 500cm³ kan karşılığı belli bir ücret ödenebilmesi görüşü de mevcuttur (Ayvazoğlu 2005).

Öğrencilerin %58,3’ü “medyadaki kan bağışıyla ilgili haberlerin düşüncelerini olumlu yönde etkilediğini” ifade etmektedirler (Tablo 5). Sağlık ve fen alanı öğrencilerinin bu ifadeye daha düşük oranda evet demelerinin kan ve kan bağışı konusunda daha fazla bilgi ve bilince sahip olmalarından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Kan bağışlarının artırılması ve kan bağışları hakkında halkın bilinçlendirilmesinde medyaya büyük sorumluluk düşmektedir. Bu nedenle basın yayın kuruluşları ve medya, halkın kan bağışı konusunda bilinçlenmesini sağlayacak yayınlar yapmalıdır. Bu yayınlarda toplanan kanların nasıl kullanılacağı, ne kadar süre ile saklanabileceği ve bunlardan nasıl yararlanılacağı konularında doyurucu bilgiler verilmelidir. Ülkede kan bağışlarını kabul eden bölgesel kan merkezlerinin anonsu, düzenli aralıklarla tekrarlamalıdır (Ayvazoğlu 2005).

Sağlık güvenceniz yoksa, (Bağ-Kur, S.S.K., Emekli sandığı, Yeşil kart vb.) “sağlıklı olup olmadığınızı anlamak ve kan testi yaptırmak için, kan bağışında bulunur musunuz?” sorusuna öğrenciler %59,4 oranında evet demişlerdir (Tablo 5). Ülkemizde sık sık düzenlenen kan bağışı kampanyalarına katılımı artırmak için bir-

çok şey yapılmaktadır. Kan bağışlarına katılımı artırmak amacı ile kan bağışlayanlara ücretsiz olarak Hepatit B, Hepatit C, AIDS, frengi gibi testler yapılmaktadır. Bunun yanı sıra hemogloblin düzeyi, kan grubu taramaları da ücretsiz olarak yapılmaktadır (Kızılay).

Kan bağışını artırmak için “devlet veya özel sağlık kuruluşları tarafından ödeme yapılması” durumunda, %35,2’si asla kan bağışında bulunmam, %7,7’si kesinlikle kan bağışında bulunurum ve %57,1’i muhtemelen kan bağışında bulunurum diyerek fikirlerini belirtmişlerdir (Tablo 5). Ülkemizde kan bağışını daha cazip hale getirmek için çeşitli öneriler sunulmaktadır. Bunlardan biride alınan 500 cm3 kan için bağışçıya 3 YTL ödenmesi yönündedir. Halbuki Almanya’da bundan 20 yıl önce kan bağışı karşılığında bağışçıya 100 DM ödenmekteydi (Ayvazoğlu 2005).

Öğrencilerin bilgi sorularına verdikleri cevaplar toplu olarak değerlendirildiğinde oldukça önemli değerler göze çarpmaktadır. Doğru cevap oranları bazı sorularda %90’lara kadar çıkmakta, bazılarında ise %27.7’ye kadar düşmektedir. Bilgi sorularına verilen cevaplar, alan eğitiminin etkisi açısından incelendiğinde yaklaşık tamamı istatistiksel olarak önemlidir. Birçok bilgi sorusunda hemşirelik ve biyoloji öğrencilerinin cevapları birbirine yakın olmasına rağmen, sınıf öğretmenliği öğrencilerinde oldukça düşük seyretmektedir.

Yapılan çalışma sonuçları kapsamında kan bağışını artırmak için şu noktalara dikkat edilmesi yararlı olacaktır:

- Kan bağışının önemi çeşitli yöntemlerle anlatılmalıdır.
- Gönüllü kan bağışı teşvik edilmelidir.
- Potansiyel kan bağışçıları yanlış bilgi ve inanışlara karşı eğitilmelidir.
- Kan merkezlerinde çalışan görevliler halkla iletişim konusunda bilgilendirilmelidir.
- Kan merkezi çalışanları güler yüzlü, saygılı ve sevecen kişilerden seçilmelidir.
- Kan merkezleri mesai saatleri dışında da açık tutulmalıdır.
- Mobil ekipler, potansiyel bağışçıların kolay ulaşabilecekleri yerlerde bağış çağrıları kurmalıdır.
- Düzenli kan vericilerine, ihtiyaçları durumunda öncelik ve kolaylık sağlanmalıdır.
- Kan bağışçılarına, maddi değeri düşük ancak manevi değeri yüksek hediyeler verilerek teşvik edilmelidir.
- Kan bağışı konusunda medyadan etkin destek istenmelidir.

- Para karşılığı kan bağışında bulunmak isteyenlere de fırsat verilmelidir.
- Kan alma ve verme setleri toksik madde ihtiva etmemeli ve bir kez kullanılmalıdır.
- Daha etkin bir transfüzyon tedavisi için tıp eğitimi sürecinde transfüzyon konusuna gereken önem verilmelidir.

KAYNAKLAR

- A. Aydoğan, <http://www.milliyet.com.tr/>, 2005
- S. Ayvazoğlu, <http://www.istabip.org.tr/>, 2005
- Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü, <http://aile.gov.tr/aileist.htm>, 15. 06. 2005.
- M. Bayık, 'Kan bankacılığı ve transfüzyon tıbbi tarihi', *Herkes İçin Transfüzyon Tıbbi Sempozyum Dizisi*, 44 (2005a), pp. 9–14
- M. Bayık, *Ulusal Kan Politikası ve Rehberler Kursu* (Şan Ofset, Antalya, 2005b)
- J. Chliaoutakis, F. Socrataki, C. Lemonidou, D. Papaioannou, 'Blood donor behaviour in Greece: implications for health policy', *Soc. Sci. Med.*, 38 (1994), pp. 1461–1467
- H.L. Corwin, 'Blood transfusion: first, do no harm!', *Chest*, 116 (1999), pp.1149–1150
- L.T. Goodnough, M.E. Brecher, M.H. Kanter, J.P. AuBuchon, 'Transfusion medicine–Blood transfusion–First of two parts', *The new England Journal of Medicine*, 340 (1997), pp. 438–447
- S. Gould, M.J. Cimino, D.R. Gerber, 'Packed red blood cell transfusion in the intensive care unit: limitations and consequences', *American Journal of Critical Care*, 16 (2007), pp. 39–48
- A. Hepgül, *Ulusal Kan Politikası ve Rehberler Kursu* (Sağlık Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2004)
- <http://www.aksam.com.tr/arsiv>, 2005
- <http://www.yenisafak.com.tr/arsiv/2002/Ocak/>
- <http://www.kizilay.org.tr/>
- Kanbankasi.gen.tr *Kimler Kan Bağışı Yapabilir* <http://www.kanbankasi.gen.tr/> (23.04.2007).
- M.K. Kıralı, 'Kızılay'dan kan bağışı kampanyası' <http://www.ntv.com.tr/news/>, 2005
- R.J. Moore, 'Promoting blood donation: a study of social profile, attitudes, motivation and experience of donors', *Transfus. Med.*, 1 (1991), pp. 201–207
- R.M. Oswalt, 'A review of blood donor motivation and recruitment', *Transfusion*, 17 (1977), pp. 123–135
- G. Öztürk, 'Kanın hazırlanması, saklanması ve nakli' *Herkes İçin Transfüzyon Tıbbi Sempozyum Dizisi*, 44 (2005), pp. 43–54
- E.B. Sarıbeyoğlu, S. Anak, 'Acilde kan transfüzyonu ve komplikasyonları', *J. Surg. Med. Sci.*, 1 (2005), pp. 105–110
- M. Sobacı, *Donör Kazanımında İletişim Süreci ve Motivasyon* (Ulusal Kan Politikası ve Rehberler Kursu, Şan Ofset, Antalya, 2004).
- N.N. Solaz, 'Donör organizasyonu Donör reaksiyonları-Tarama testleri' *Klinik Gelişim*, 14 (2001), pp. 10–13
- N.N. Solaz, *Ülkemiz Ulusal Kan Politikası ve Donör Kazanım Stratejisi* (Ulusal Kan Politikası ve Rehberler Kursu, Şan Ofset, Antalya, 2004)
- T. Utku, 'Transfüzyon tekniği', *Herkes İçin Transfüzyon Tıbbi Sempozyum Dizisi*, 44 (2005), pp. 143–150